

СУЧАСНЕ ПРАВОВЕ ПОЛЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються характерні ознаки сучасного правового поля забезпечення фінансової безпеки в Україні, проаналізовано аспекти економічного впливу введення Податкового кодексу України на фінансову безпеку країни та підприємства.

Ключові слова: *фінансова безпека держави, фінансова безпека підприємства, Податковий кодекс України.*

Одним з найбільш суттєвих наслідків переходу України до ринкової економіки стала поява нових механізмів господарювання, які ґрунтуються на принципах повної економічної самостійності підприємств, мінливості зовнішнього середовища, а також високої інтенсивності конкуренції. У зв'язку із цим першочергового значення набуває забезпечення на підприємствах комплексної системи фінансової безпеки, яка стала б запорукою досягнення і підтримання найважливіших фінансових показників на рівні, необхідному для створення передумов ефективного функціонування в поточному та перспективному періодах. Це стає можливим у тому числі, за умови вивчення правового поля, в якому функціонує підприємство.

Теоретичні аспекти фінансової безпеки держави досліджувалися багатьма авторами. Серед них роботи О.І. Барановського [4], М.М. Єрмошенка [6], Л.О. Омелянович [8] та ін.

Окремі питання забезпечення фінансової безпеки з урахуванням змін у правовому полі, в якому функціонує підприємство, розроблялися І.О. Бланком [4]. Проте слід зауважити, що, з нашої точки зору, аспекти фінансової безпеки з урахуванням змін у правовому полі, в якому функціонує підприємство, приділяється недостатньо уваги, хоча безпека саме підприємства є підґрунтям як національної безпеки взагалі, так й фінансової зокрема.

Мета цієї статті полягає в узагальненні сучасного правового поля забезпечення фінансової безпеки в Україні та виявлення впливу введення Податкового кодексу України на фінансову безпеку країни та підприємств.

Мета статті обумовила необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити правове забезпечення фінансової безпеки держави та підприємств в Україні;
- проаналізувати аспекти економічного впливу введення Податкового кодексу України на фінансову діяльність підприємств.

У теоретичному та методологічному аспектах дослідження проблеми забезпечення фінансової безпеки як системного явища в умовах перехідної економіки у вітчизняній науковій літературі тільки розпочато. І тут варто назвати перші комплексні роботи в цьому напрямку – О.І. Барановського «Фінансова безпека» [4], І.А. Бланка «Управление финансовой безопасностью предприятия» [5].

Таким чином, одним з пріоритетних напрямків формування економічних відносин в Україні має стати теоретичне і практичне обґрунтування умов правового забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях.

На сьогоднішній день у науковій літературі відсутнє чітко визначене і єдине поняття «фінансова безпека».

На наш погляд, під фінансовою безпекою підприємства (держави) слід розуміти специфічний вид економічних відносин, які виникають між підприємством (державою) та суб'єктами його зовнішнього оточення щодо забезпечення оптимального фінансового стану, в якому повинно знаходитися підприємство (держава) для реалізації своєї фінансової стратегії та який характеризується здатністю підприємства (держави) протистояти зовнішнім і внутрішнім погрозам.

Правове забезпечення фінансової безпеки держави на сьогоднішній день є складною і важливою проблемою, вирішення якої, у свою чергу, дасть можливість економічно розвиватися та фінансово стабілізуватися підприємствам. А для цього необхідно вивчити основи її забезпечення та критерії виявлення загроз, які можуть негативно вплинути на фінансово-економічне становище. Саме тому для вирішення цього питання важливого значення набуває правове забезпечення фінансової безпеки.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день немає правового документа, який би регулював фінансову безпеку держави, підприємства та визначав її забезпечення. І це, у свою чергу, негативно позначається на соціально-економічному становищі держави, підприємства.

Правові засади формування і функціонування економіки держави та її фінансово-кредитної сфери визначаються статтею 92 Конституції України, а саме:

- правовий режим власності;
- правові засади та гарантії підприємництва;
- правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання;
- засади зовнішньоекономічної діяльності і митної справи;
- організація державної статистики.

Державний бюджет та бюджетна система;

- система оподаткування, податки і збори;
- засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків;
- статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України;
- порядок утворення й погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу;

- порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їхні види і типи.

Зазначимо, що Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про основи національної безпеки України», який набрав чинності з 30 липня 2003 року. Окремо фінансову безпеку цей Закон не визначає. Однак серед загроз національній безпеці в економічній сфері в Законі наведено деякі складові фінансової безпеки, а саме:

- критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу;

- нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, у тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків;
- зниження інвестиційної та інноваційної активності, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;
- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;
- «тінізація» національної економіки [1].

Крім того, існують певні нормативно-правові документи, які регулюють лише окремі аспекти забезпечення фінансової безпеки держави, підприємства. Серед них:

1) Закон України «Про Національний банк України», прийнятий 20 травня 1999 року, згідно з яким Національний банк – незалежний, економічно самостійний орган державного управління грошово-кредитним і валютним секторами в країні. Основною його функцією є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Отже, Національний банк має:

- визначати основні засади грошово-кредитної політики та втілювати її в життя;
- здійснювати валютне регулювання;
- складати платіжний баланс країни;
- накопичувати і забезпечувати зберігання золотовалютних запасів;
- монопольно здійснювати емісію національної валюти України і організовувати її обіг;
- виступати кредитором останньої інстанції і організовувати систему рефінансування.

Усі ці функції мають безпосереднє відношення до забезпечення фінансової безпеки країни.

2) Закон України «Про банки та банківську діяльність» (зі змінами і доповненнями) від 7 грудня 2000 р. № 2121-III, який визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. При цьому Закон надає правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника.

Зокрема, у статті 67 цього Закону визначено, що метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках, а отже, забезпечення фінансової безпеки держави. При цьому наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їхні підрозділи тощо на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб щодо здійснення банківської діяльності. Під час здійснення банківського нагляду Національний банк України має право вимагати від банків та їхніх керівників усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів Національного банку України

для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності.

3) Бюджетний кодекс України (зі змінами і доповненнями), в якому визначаються засади бюджетної системи України, її структура, принципи, правові засади функціонування, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

Зазначимо, що забезпечення фінансової безпеки держави, підприємства визначається V розділом цього документа «Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення» [2]. Главою 17 Бюджетного кодексу України передбачено повноваження Верховної Ради України, Рахункової палати України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Державної контрольно-ревізійної служби України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад з контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

4) Податковий кодекс України, прийнятий у грудні 2010 року. У ньому акцент зроблено на складових податкової системи, з допомогою яких можна поліпшити позицію України у глобальному рейтингу простоти ведення бізнесу за показником «сплата податків» завдяки зменшенню кількості малоефективних податків, упорядкування оподаткування в розрізі тривалості базових податкових періодів.

Переваги Податкового кодексу визначаються позитивними змінами таких індикаторів: створення умов для активізації підприємницької діяльності, зниження рівня корупції, здійснення реальних кроків на шляху становлення правової держави, ефективне використання коштів державного бюджету, що надійшли від сплати податків і зборів, раціоналізація структури державних видатків із метою збільшення обсягу державних інвестицій у людський капітал [3].

Слід зазначити, що детальніше основні функції та завдання забезпечення фінансової безпеки викладено у спеціальних нормативно-правових документах, які регулюють діяльність різних фінансових органів.

Зазначимо, що розробка заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства має здійснюватись як для кожної зі складових фінансової безпеки, так і для фінансової безпеки в цілому.

Основними принципами забезпечення фінансової безпеки підприємства мають стати: первинність закону під час діяльності із забезпечення фінансової безпеки; необхідність розробки, прийняття і реалізації державної стратегії забезпечення фінансової безпеки; використання методології стратегічного планування для безпеки фінансово-кредитної сфери; визначення і затвердження на державному рівні національних інтересів у фінансово-кредитній сфері; збалансованість фінансових інтересів особи, підприємства, держави; обов'язкова участь особи, підприємства, регіону, держави в забезпеченні фінансової безпеки; необхідність постійного відстеження загроз фінансовій безпеці тощо.

Організація процесу забезпечення фінансової безпеки підприємства базується на використанні різноманітних методів, основним серед яких має бути стратегічне планування.

Система забезпечення фінансової безпеки підприємства повинна включати розробку стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Основними стратегічними напрямками забезпечення фінансової безпеки підприємства мають бути:

- прийняття законів про фінансово-кредитну сферу, фінансові операції, банкрутство кредитних організацій тощо та посилення відповідальності за їхнім дотриманням;

- запобігання зниженню реальних грошових доходів населення і скорочення масштабів масового зубожіння за рахунок посилення адресності соціального захисту;

- побудова надійної системи фінансового контролю;

- створення сприятливого інвестиційного клімату;

- запровадження ефективного механізму розподілу кредитів;

- виявлення резервів зростання доходів фондів підприємства;

- створення єдиної державної інформаційної бази, яка б охоплювала всі фінансово-кредитні установи тощо.

Висновок. Формування і забезпечення стратегії фінансової безпеки підприємства повинно відбуватися з урахуванням правового поля, в якому функціонує підприємство. Адже фінансовий стан підприємства впливає на фінансову безпеку регіону та держави в цілому. А це, у свою чергу, позначається на економічній безпеці держави і загалом на національній безпеці.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є формування стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства як форми розв'язання різноманітних фінансових проблем торговельного підприємства з урахуванням змін правового поля, в якому функціонує підприємство.

Література

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 984-IV-ВР. – К., 2003.
2. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 р. № 2542-III // Український інвестиційний журнал. – 2001. – № 4. – С. 3-38.
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія / О.І. Барановський. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
5. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: Видавничий центр КНТЕУ, 2001. – 310 с.
7. Єфименко Т.І. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи / Т.І. Єфименко // Фінанси України. – 2010. – № 12. – С. 3-11.

8. Омелянович Л.О. Економічна безпека торговельного підприємства: монографія / Л.О. Омелянович, Г.Є. Долматова. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 195 с.